

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

Кафедра археології, етнології та всесвітньої історії



ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

(Майя НІКОЛАЄВА)

« 30 » серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВО

Рівень вищої освіти: Перший (бакалаврський)

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Спеціальність: 032 Історія та археологія

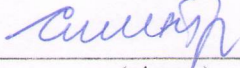
Освітньо-професійна програма: Історія та археологія

Робоча програма навчальної дисципліни «Пам'яткознавство». Одеса: ОНУ, 2024.
16 с.


Розробник: Стоянова Галина Миколаївна, кандидат історичних наук, доцент кафедри археології, етнології та всесвітньої історії.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри археології, етнології та всесвітньої історії

Протокол № 1 від "29" серпня 2024 р.

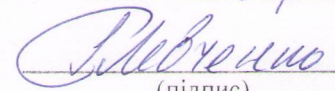
Завідувач кафедри  (Олена СМИНТИНА)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Погоджено із гарантом ОПІ «Історія та археологія»

 (Наталія ПЕТРОВА)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Схвалено навчально-методичною комісією факультету історії та філософії

Протокол № 1 від "30" серпня 2024 р.

Голова НМК  (Галина ЛЕВЧЕНКО)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри

Протокол № ___ від "___" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (_____
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри

Протокол № ___ від "___" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (_____
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>очна форма навчання</i>	<i>заочна форма навчання</i>
Загальна кількість: кредитів – 3 годин – 90 залікових модулів – 2 змістових модулів – 2 ІНДЗ* – <u>реферат, презентація</u> (вид завдання)	Галузь знань <u>03 Гуманітарні науки</u> (шифр і назва) Спеціальність <u>032 Історія та археологія</u> (код і назва) Спеціалізації: _____ (назва) Рівень вищої освіти: <u>перший (бакалаврський)</u>	<i>Обов'язкова</i>	
		<i>Рік підготовки:</i>	
		2-й	2-й
		<i>Семестр</i>	
		3-й	3-й
		<i>Лекції</i>	
		24 год.	6 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		12 год.	4 год.
		<i>Лабораторні</i>	
		-	-
		<i>Самостійна робота</i>	
		54 год.	80 год.
		у т.ч. ІНДЗ*: 20 год.	
Форма підсумкового контролю: залік			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: підготувати майбутніх спеціалістів до самостійного аналізу актуальних проблем пам'яткознавства України та допомогти їм оволодіти практичними навиками роботи майбутнього фахівця з охорони культурної спадщини та музеєзнавства. Сформувати і закріпити у студентів знання про етапи становлення та розвитку системи охорони пам'яток історії та культури (далі – ППК) в Україні від найдавніших часів до сучасності, виділити загальні тенденції становлення та розвитку законодавства в Україні та окремих регіонів.

Завдання: забезпечення формування у студентів знання про пам'яткознавство України як наукову дисципліну, розгляд теоретичних основ пам'яткознавства, історії та практики українського пам'яткознавства; сприяння засвоєнню студентами теоретичного інструментарію пам'яткознавства, вироблення у них вміння застосовувати його на практиці, як вагомої умови піднесення ефективності роботи щодо вивчення, збереження й охорони культурної спадщини.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей:**

а) загальних (ЗК):

- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя (ЗК2);

- здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності) (ЗК11);

б) спеціальних фахових (СК):

- здатність використовувати фахові знання та професійні навички для виявлення, охорони та популяризації історико-культурної спадщини (СК7);

- здатність робити відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів, організовувати археографічну діяльність, роботу в архівах та музеях, державних наукових та науково-дослідних установах у відповідності з прийнятими правилами та нормами (СК12).

Програмні результати навчання (ПРН):

- *вміти* працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами (ПРН5);

- *мати навички* організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України (ПРН9);

- *здійснювати* комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот (ПРН12);

- *вміти* акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології (ПРН14).

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. ПАМ'ЯТКИ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ ЯК ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН.

Тема 1. Пам'яткознавство: суть та предмет.

Предмет та завдання пам'яткознавства. Пам'яткознавство як прикладна наукова дисципліна та її місце в системі гуманітарного знання. Роль і завдання фахівців історичного профілю в охороні та пропаганді історико-культурних пам'яток. Необхідність вивчення і використання пам'яток як частини історичної та духовної спадщини суспільства. Гуманістична роль охорони пам'яток. Роль діяльності з охорони та використання пам'яток у історичному і культурному просвітництві та вихованні. Основні поняття: пам'яткознавство, пам'ятка, рухома і нерухома пам'ятка, пам'ятка загальнонаціонального та місцевого значення тощо.

Тема 2. Становлення та розвиток пам'яткознавства як наукової дисципліни.

Стан наукової розробки теми у вітчизняній та зарубіжній історіографії. Внесок українських вчених у становлення пам'яткознавства як наукової дисципліни. Збірки архівів України та інших держав, публікації документів і матеріалів про пам'яткознавство України.

Тема 3. Проблеми класифікації історико-культурних пам'яток.

Визначення поняття «історико-культурна спадщина». Поняття про історико-культурну спадщину як про речову історичну і художню цінність. Системи та принципи класифікації пам'яток. Категорії, типи та види пам'яток. Понятійно-термінологічні аспекти проблем класифікації пам'яток.

Функціональна класифікація пам'яток в залежності від видів одержуваних від них знань. Пам'ятки – оригінали та пам'ятники-символи. Функції пам'яток: гносеологічна, виховна, комунікативна, утилітарна. Пам'ятки – своєрідний вид історичних джерел. Історико-культурні пам'ятки – матеріальні сліди минулих історичних подій, джерела історичної та естетичної інформації. Специфіка цієї інформації і методів її «прочитання».

Тема 4. Нематеріальна культурна спадщина.

Поняття «нематеріальна культурна спадщина». Основні юридичні акти з охорони нематеріальної культурної спадщини. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України. Алгоритм виявлення елементів нематеріальної культурної спадщини.

Змістовий модуль 2. РОЗВИТОК ПАМ'ЯТКООХОРОННОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ.

Тема 5. Початок правової охорони пам'яток старовини в Україні.

Розвиток науки і зростання інтересу до історико-культурної спадщини у 18 ст. Накопичення емпіричного матеріалу і його теоретичне осмислення. Поява колекціонування. Зачатки музейної діяльності. Перші спроби державного регулювання, збирання, вивчення та охорони історико-культурної спадщини. Укази Петра I про збереження та вивчення культурної спадщини. Організація Кунсткамери. Перші великі наукові експедиції. Роль Академії наук в організації вивчення історико-культурної спадщини. Розвиток приватного колекціонування. Виникнення публічних музеїв. Розширення досліджень історико-культурної спадщини в першій половині 19 ст. Організація експедицій по виявленню речових та письмових джерел. Включення громадськості в вивчення і збереження культурної спадщини. Історичні та археологічні товариства. Одеське товариство історії та старожитностей.

Тема 6. Нормативно-правова база пам'яткознавства ХІХ – початку ХХ ст.

Поняття пам'ятки в пам'яткознавстві ХІХ – початку ХХ ст. Дискусія щодо змісту терміна «пам'ятка старовини». Законодавство першої половини ХІХ ст. про охорону пам'яток світської та церковної старовини. Законодавство другої половини ХІХ – початку ХХ ст. про світські і церковні пам'ятки. Нормативно-правова база пам'яткознавства на українських землях під владою монархії Габсбургів.

Тема 7. Доля українських пам'яток на зламі епох.

Формування засад охорони рухомих пам'яток історії та культури України наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Становлення національних форм музейництва. Формування провідних профільних музеїв. Розробка питань збереження документальних пам'яток. Теоретико-правові питання збереження культурної спадщини у діяльності пам'яткоохоронних громадських структур в Україні на зламі ХІХ – ХХ ст. Перші спроби створення державних органів охорони пам'яток в Україні у період революції 1917-1919 рр. Повернення української історико-культурної спадщини у 1918 р. Пам'яткоохоронна діяльність національних українських урядів у 1917-1921 рр.

Тема 8. Пам'яткоохоронна діяльність в Україні у 1920–1950-х рр.

Радянське законодавство 1920-1930-х рр. про охорону пам'яток. Роль історичних комісій ВУАН у розвитку українського пам'яткознавства у 1920-х–1930-х рр. Діяльність етнографічної комісії ВУАН. Розвиток історичних комісій ВУАН у розвитку українського пам'яткознавства у 1920-х–1930-х рр. Основні напрямки пам'яткоохоронної діяльності громадських об'єднань і товариств до Другої світової війни. Пам'яткознавча і пам'яткоохоронна діяльність у західноукраїнських землях у міжвоєнний період. Доля української історико-культурної спадщини у період Другої світової війни.

Тема 9. Пам'яткознавство в Україні у 1950-1980-х рр.

Паспортизація пам'яток України у 1960-х рр. Участь України у міжнародних заходах щодо збереження культурної спадщини. Актуалізація на поч. 1960-х рр. створення розгалуженої мережі музейних закладів. Підготовка Зводу пам'яток України. Діяльність Українського товариства охорони пам'яток історії та культури в др. пол. 1960-х – 1980-х рр. Започатковані часописом УТОПК “Пам'ятки України” програми: “Забуті могили”, “Фортеці України”, “Шевченківські місця в Україні”.

Тема 10. Міжнародні організації та угоди щодо охорони пам'яток.

Загальна термінологія й основні поняття міжнародного пам'яткоохоронного законодавства. Історія становлення перших нормативних актів з охорони культурної спадщини. Діяльність М. Реріха (Вашингтонський Пакт). Історія становлення міжнародних інституцій в галузі охорони пам'яток. Діяльність міжнародних організацій в галузі охорони культурної спадщини.

Діяльність ЮНЕСКО в галузі охорони світової спадщини. Конвенція «Про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини» (1972 р.), «Список всесвітньої спадщини» і «Список всесвітньої спадщини під загрозою». Система критеріїв й підстави відбору пам'яток до Списку. Визначні пам'ятки України, включені до Реєстру всесвітньої культурної і природної спадщини.

Робота Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць (ICOMOS), Міжнародного центру досліджень у галузі консервації й реставрації культурних цінностей (ІККРОМ), Міжнародної ради музеїв (ICOM) у сфері пам'яткознавства.

Правові акти Ради Європи про охорону пам'яток археології. Вимоги Європейського права до охорони археологічних пам'яток. Заходи попередження й боротьби з нелегальними археологічними розкопками. Заходи по врятуванню пам'яток археології, що знаходяться під водою.

Тема 11. Пам'яткоохоронна діяльність у незалежній Україні.

Створення та діяльність Центру пам'яткознавства України. Закони України щодо збереження культурної-спадщини: “Основи законодавства про культуру” (1992 р.), “Про музеї та музейну справу” (1995 р.), “Про охорону культурної спадщини” (2000 р.), “Про охорону археологічної спадщини” (2004 р.), “Про утворення Державної служби охорони культурної спадщини” (2002 р.) тощо. Державна система охорони пам'яток історії та культури в Україні. Діяльність сучасних пам'яткоохоронних органів та громадських організацій. Діяльність Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (1990-ті роки – початок ХХІ ст.). Загальні проблеми пам'яткоохоронної роботи в Україні. Проблема розшуку та повернення історико-культурних пам'яток в Україну. Проблема реставрації та консервації історико-культурних пам'яток. Сучасна пам'яткознавча діяльність музейних закладів. Внесок вищих навчальних закладів України у розвиток пам'яткознавства. Роль бібліотек і архівів у системі охорони та збереження пам'яток. Перспективи розвитку української пам'яткознавчої науки. Охорона культурної спадщини в Одесі та області.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Очна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п/с	лаб	ср		л	п/с	лаб	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. Пам'ятки історії та культури як історико-культурний феномен										
Тема 1. Пам'яткознавство: суть та предмет	4	2			2	6	2			4
Тема 2. Становлення та розвиток пам'яткознавства як наукової дисципліни	2	2								
Тема 3. Проблеми класифікації історико-культурних пам'яток.	14	2	2		10	14	2	2		10
Тема 4. Нематеріальна культурна спадщина	8	2	2		4	10				10
Разом за змістовим модулем 1	28	8	4		16	30	4	2		24
Змістовий модуль 2. Розвиток пам'яткоохоронної справи в Україні										
Тема 5. Початок правової охорони пам'яток старовини в Україні.	2	2								
Тема 6. Нормативно-правова база пам'яткознавств	4	2			2	6				6

а XIX – початку XX ст.									
Тема 7. Доля українських пам'яток на зламі епох.	4	2			2	6			6
Тема 8. Пам'яткоохоронна діяльність в Україні у 1920–1950-х рр.	4	2			2	8	2		6
Тема 9. Пам'яткознавство в Україні у 1950-1980-х рр.	4	2			2	6			6
Тема 10. Міжнародні організації та угоди щодо охорони пам'яток.	18	4	4		10	12			12
Тема 11. Пам'яткоохоронна діяльність у незалежній Україні.	6	2	4			2		2	
Разом за змістовим модулем 2	42	16	8		18	40	2	2	36
ІНДЗ*	20				20	20			20
Усього годин	90	24	12		54	90	6	4	80

* – за наявності

5. Теми семінарських занять

Семінарські заняття не передбачені.

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Проблеми класифікації історико-культурних пам'яток	2	2

2	Нематеріальна культурна спадщина	2	
3	Міжнародні організації та угоди щодо охорони пам'яток	4	
4	Пам'яткоохоронна діяльність у незалежній Україні	4	2
	Разом	12	4

7. Теми лабораторних занять
Лабораторні заняття не передбачені.

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми / види завдань	Кількість годин	
		Денне відділення	Заочне відділення
1	Пам'яткознавство: суть та предмет [1]	2	4
2	Проблеми класифікації історико-культурних пам'яток/ підготовка реферату [2]	10	10
3	Нематеріальна культурна спадщина [1]	4	10
4	Нормативно-правова база пам'яткознавства ХІХ – початку ХХ ст. [1]	2	6
5	Доля українських пам'яток на зламі епох	2	6
6	Пам'яткоохоронна діяльність в Україні у 1920 – 1950-х рр.[1]	2	6
7	Пам'яткознавство в Україні у 1950-1980-х рр.[1]	2	6
8	Міжнародні організації та угоди щодо охорони пам'яток [1]	10	12
9	Пам'яткоохоронна діяльність у незалежній Україні/ виконання індз [3]	20	20
	Разом	54	80

До самостійної роботи належить:

- [1] – підготовка до лекцій, практичних, семінарських, лабораторних занять;
- [2] – написання рефератів, есе;
- [3] – самостійна творча робота з інспектування пам'яток історії та культури.

Індивідуальне самостійне завдання

Виконання індивідуального завдання студентом полягає в підготовці реферату з дисципліни на одну із запропонованих тем та комп'ютерної презентації до нього, складання акту обстеження пам'ятки історії та культури, а також опрацювання результатів самостійної творчої роботи, підготовка та захист презентації.

9. Методи навчання

Лекції, пояснення нового матеріалу, бесіда з тем курсу, обговорення опрацьованої літератури з курсу, читання та коментар історичних джерел, робота з законодавчими актами, групові дискусії, електронні презентації.

10. Форми контролю і методи оцінювання

Методи поточного/періодичного контролю: усне опитування, оцінювання доповідей, оцінювання есе, оцінювання виконання індивідуальних завдань.

Підсумковий контроль. Формою підсумкового контролю в рамках дисципліни є залік.

Критерії оцінювання.

Оцінка за національною шкалою	Здобувач освіти
Зараховано	у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
Не зараховано з можливістю повторного складання	володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно (без аргументації та обґрунтування); безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; не вміє робити узагальнення, висновки; під час відповіді допускаються суттєві помилки
Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не володіє навчальним матеріалом

11. Питання для підготовки до підсумкового контролю

1. Поняття «історико-культурна спадщина».
2. Історико-культурне середовище та його складові частини.
3. Визначення поняття «пам'ятник історії і культури».
4. Історична еволюція поняття «пам'ятник історії і культури».
5. Систематична класифікація пам'яток історії та культури.
6. Ознаки, властивості і функції пам'яток історії та культури.
7. Перші організаційні заходи з вивчення історико-культурної спадщини.

8. Зародження громадської поваги по збереженню історико-культурної спадщини в кінці XVIII – початку XIX ст.
9. Становлення науки про історико-культурну спадщину країни в першій половині XIX ст.
10. Перетворення охорони історико-культурної спадщини в самостійну галузь історичної науки і суспільного життя в середині та другій половині XIX ст.
11. Роль держави в охороні пам'ятників в другій половині XIX ст.
12. Розвиток законодавства про охорону історико-культурної спадщини в другій половині XIX ст.
13. Доля історичної та культурної спадщини на початку XX ст.
14. Створення державної системи керівництва охороною пам'яток у 18-22 рр. XX ст.
15. Пам'яткоохоронні роботи в післявоєнні роки.
16. Виявлення та облік пам'яток історії та культури.
17. Охорона. Види, цілі, категорії охорони пам'яток історії та культури.
18. Пропаганда пам'яток. Цілі і форми пропаганди.
19. Музеєфікація пам'яток історії та культури.
20. Міжнародна система охорони пам'яток.
21. Сучасні основні проблеми охорони пам'яток в Україні.
22. Проблеми збереження пам'яток археології в Україні
23. Органи охорони пам'яток культурної спадщини у Одеській області.
24. Перші паростки українського пам'яткознавства.
25. Духовне життя України у 17-18 ст.
26. Перші громадські товариства, загальна характеристика їх діяльності.
27. Просвітницька діяльність Т.Г. Шевченка.
28. Одеське імператорське товариство історії і старожитностей та його діяльність.
29. Діяльність історичного товариства Нестора-літописця у Києві (1873 р.).
30. Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові.
31. Археологічні з'їзди в Україні. 12 та 13 з'їзди.
32. Пам'яткознавство у добу Центральної Ради, Гетьманату, Директорії.
33. Державні органи і пам'яткознавство у перші роки Радянської влади.
34. Розгром краєзнавства як наукового напрямку. Причини і характер.
35. Розпродаж культурних цінностей у 1930-ті роки.
36. Пам'яткознавство України 1950-80-х рр.
37. Діяльність наукових товариств у галузі пам'яткознавства у 1950-80-х рр.
38. Проблема реституції на сучасному етапі.
39. Роль музеїв у розвитку пам'яткознавства.
40. Законодавчі документи про охорону пам'яток у сучасній Україні.
41. Сучасний стан розвитку пам'яткознавства.
42. Закон «Про охорону культурної спадщини».
43. Закон України «Про охорону археологічної спадщини».
44. Сучасні проблеми пам'яткознавства.
45. Одеса у контексті пам'яткознавства.
46. Одеська область у контексті пам'яткознавства.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний та періодичний контроль											Індивідуальне самостійне завдання	Сума балів
Змістовий модуль №1				Змістовий модуль № 2								
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	20	100
4	4	8	8	8	8	8	8	8	8	8		

Результати академічної успішності студентів виставляються у вигляді оцінки за національною шкалою, 100-бальною та шкалою ЄКТС.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	Зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Робоча програма курсу.
2. Силабус.
3. Пам'яткознавство: метод. рекомендації до практичних занять для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти спеціальності 032 «Історія та археологія» / уклад. Г.М. Стоянова. – Одеса: видавничий дім «Гельветика», 2024. 24 с.
4. Презентації лекційного матеріалу/
https://drive.google.com/drive/folders/1bWi2v7Be8z6jnFjVhATZEmCExSfwluHU?usp=share_link
5. Сминтина О.В. Основи наукових досліджень: методичні рекомендації. – Одеса: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2018. 26 с.

14. Рекомендована література

Основна

1. Вступ до музеєзнавства і пам'яткознавства: навч. посіб. / за наук. ред. О.М. Гончарової, С. Ж. Пустовалова. Київ, 2021. 440 с.
2. Нестеренко П.В. Експертиза предметів і атрибутів: геральдика : навч. посіб. Київ: НАКККиМ, 2010. 119 с.
3. Основи пам'яткознавства / Гаврилюк О.Н. та ін.; за ред.: Л.О. Гриффена, О.М. Титової. К.: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОШК, 2012. 380 с.
4. Терський С. В., Савченко О. О. Історія музейної справи та охорони культурної спадщини в Україні: навч. посіб. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. 260 с
5. Федорова Л.Д. З історії пам'яткоохоронної та музейної справи у Наддніпрянській Україні 1870-1910- і рр. Київ: Інститут історії України НАН України, 2013. 373 с.

Додаткова

1. Аксьонова Н. В. Потенціал нематеріальної культурної спадщини в умовах глобалізації: стан і перспективи. *Географія та туризм*. 2019. Вип. 48. С. 62-73.
2. Археологія, музеєзнавство, пам'яткознавство: освітній та дослідницький аспекти: зб. наук ст. Київ: Центр палеоетнологічних досліджень, 2019. 222 с
3. Базелюк В. Видовий та безпосередній об'єкти знищення, руйнування або пошкодження пам'яток – об'єктів культурної спадщини та самовільного проведення пошукових робіт на археологічній пам'ятці. *Вісник прокуратури*. 2010. № 9. С. 71–77.
4. Базелюк В. Особливості об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 298 КК України (Незаконне проведення археологічних розвідок, розкопок, інших земляних чи підводних робіт на об'єкті археологічної спадщини). *Вісник прокуратури*. 2011. № 8. С. 85–91.
5. Бойко Л. Українське товариство охорони пам'яток історії та культури як об'єкт наукових досліджень. *Вісник Книжкової палати*. 2010. № 8. –С. 42–44.
6. Босик З.О., Снігирьова Л.М., Телеуця В.В. Нематеріальна культурна спадщина України: метод. розробка. Київ, 2017. 48 с.
7. Врятовані. Збережені. Повернені : до 10-річчя Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України / упоряд.: О. В. Юрченко-Микита, І. Д. Четверікова ; М-во культури і туризму України, Держ. служба контролю за переміщенням культ. цінностей через держ. кордон України. Київ, 2010. 63 с.
8. Горбик В. О., Денисенко Г. Г. «Звід пам'яток історії та культури України» у дослідженні і охороні культурної спадщини: досвід, проблеми, перспективи / відп. ред. С. Кот. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2012. 192 с.

9. Дацків І.Б. Втрати Україною історико-культурних цінностей під час Другої світової війни: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01. Чернівці, 2011. 24 с.
10. Денисенко Г. Г. Воєнна історія України в контексті дослідження і збереження культурної спадщини: монографія. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2011. 288 с.
11. Є в нас чудеса!:[Всеукр. акція «7 чудес України»]. *Голос України*. 2011. 3 груд. С. 9.
12. Каталог культурних цінностей, викрадених з державних музеїв, заповідників, установ та приватних колекцій (1999–2009 рр.) / упоряд.: М. Ю. Шандрук, О. В. Юрченко-Микита; М-во культури і туризму України, Держ. служба контролю за переміщенням культ. цінностей через держ. кордон України. Київ, 2010. 136 с.: іл.
13. Кепін Д. Новий погляд на пам'яткознавство як науку. *Вісник Книжкової палати*. 2013. № 4. С. 23-25. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vkp_2013_4_8.pdf
14. Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» / редкол: Кот С.І. (відп. ред.) та ін. Київ: Інститут історії України, 2015. 486 с.
15. Культурна спадщина України : бібліогр. покажч. / уклад.: В. В. Степко, Г. О. Стешенко, Т. В. Улятовська, А. А. Чернявська ; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Бібліотека. Київ, 2012. 140 с.
16. Міщенко М. Пам'ятки – об'єкти культурної спадщини як предмет злочину, передбаченого ч. 1 ст. 298 КК України. *Право України*. 2010. № 7. С. 204–209.
17. Поливач К.А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України / наук. ред. Руденко Л.Г. Київ: Інститут географії НАН України, 2012. 208 с.
18. Руденко С.Б. Про поняття «пам'яткознавство». *Культурологія. Філологія. Музикознавство*. 2013. № 1. С. 46–53.
19. Слобожанський С. Одеський Караваджо знову в епіцентрі уваги: повернення картини Караваджо «Взяття Христа під варту» Одеського музею західного і східного мистецтва]. *Слово Просвіти*. 2012. 2–8 лют. – С. 14.
20. Стоянова Г.М. Урбаністична культура в спектрі міждисциплінарних досліджень. *Сучасна освіта: проблеми, реалії та перспективи*: матеріали Міжрегіон. наук.-прак. онлайн-конф. (м. Миколаїв, 29 квіт. 2021 р.) / за заг. ред. Н. О. Рижевої. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2021. С. 59–64.
21. Худолей О. С. Становище пам'яткоохоронної справи незалежної України: історіографія проблеми. *Гуманітарний вісник. Сер. : Історичні науки*. 2014. Число 20, Вип. 4(2). С. 29–35.
22. Худолей О. С. Українське пам'яткознавство: сучасні проблеми та тенденції. *Гуманітарний вісник. Сер. : Історичні науки*. 2011. Число 17, Вип. 3. С. 46–49.
23. Catalogue of cultural property stolen from Ukrainian state museums, reserves, institutions and private collections (1999–2009) / Editors: M.Yu. Shandruk,

O. V. Yurchenko-Mykyta, M-ry of Culture and Tourism of Ukraine, State Service for Control over Transfer of Cultural Valuables across the State Borders of Ukraine. Kyiv, 2010. 102 p : il.

15. Електронні інформаційні ресурси

1. Віртуальні екскурсії музеями України. URL: <http://incognita.day.kiev.ua/museums.html>
2. Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14>
3. Закон України «Про охорону археологічної спадщини» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15#Text>
4. Закон України «Про охорону культурної спадщини». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>
5. Інститут історії України НАН України. URL: <http://www.history.org.ua>
6. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text
7. Конвенція про охорону підводної культурної спадщини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c52#Text
8. Національний перелік нематеріальної культурної спадщини України. URL: <https://uccs.org.ua/natsionalnyj-reiestr-objektiv/>
9. Національний університет «Кієво-Могилянська академія». URL: <http://ukma.kiev.ua>
10. ННБУ ім. Вернадського. URL: <http://www.nbu.gov.ua/>
11. Південна Україна XVIII – XIX ст. Записки науково-дослідної лабораторії дослідження Південної України ЗНУ. URL: <http://www.zsu.zp.ua/pu>
12. Сайт Інституту історичних досліджень Львівського національного ун-ту ім. Івана Франка. URL: www.franko.lviv.ua
13. Сайт Постійного представництва України при ЮНЕСКО URL: <https://unesco.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo>
14. Сайт УТОПІК. URL: <http://pamjatky.org.ua>
15. Український історичний журнал. URL: <http://history.org.ua>